

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента д. е. н., проф. Васильчак С.В.**

**на дисертаційну роботу Суботи Миколи Васильовича**

**«Економічне регулювання і соціальне спрямування розвитку курортної діяльності», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством**

### ***1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами***

Необхідність вирішення проблем, з якими зіткнулися вітчизняні курортні підприємства внаслідок впливу фінансової кризи, висунули економічне регулювання і соціальне спрямування розвитку курортної діяльності як ніколи актуальним питанням. Необхідною умовою розвитку курортних підприємств є економічна підтримка їх діяльності. Вона залежить від забезпеченості їх фінансовими ресурсами, обсягів і форм інвестицій, які створюють виробничий потенціал на інноваційній основі та особливостей економічного регулювання. У зв'язку з цим важливим завданням є перегляд існуючих принципів і підходів до управління економічною складовою підприємницької діяльності курортних закладів та їх фінансове забезпечення з урахуванням нових вимог, які висуває нестабільне зовнішнє середовище функціонування таких підприємств.

Недостатність вирішення комплексу питань, пов'язаних із поглибленням саме теоретичних, методичних та організаційних засад економічного регулювання і соціального спрямування розвитку курортної діяльності і практичних рекомендацій щодо її забезпечення, доводять актуальність теми дисертаційного дослідження М.В. Суботи.

Дисертаційне дослідження виконано в межах планових наукових досліджень економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету за темою: “Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого та трудового потенціалу, фінансових, кредитних, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U005064)”, в ході виконання якої дисертантом розроблено стратегічні орієнтири розвитку курортної діяльності в Україні в контексті перспективних завдань соціально-економічної політики.

Враховуючи вищевказане можна стверджувати, що тема дисертаційної роботи Суботи М.В. є достатньо обґрунтованою та актуальною.

### ***2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність***

Поставлена у дисертаційній роботі здобувачем мета – досягнута, а визначені відповідно до неї завдання – вирішені.

Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, отриманих результатів, висновків та сформованих рекомендацій підтверджується застосуванням автором загальнонаукових методів дослідження. Зокрема метод абстрагування застосовувався для виявлення та ідентифікації значимих тенденцій економічних процесів через залишення поза увагою випадкових явищ. Метод індукції використовувався для здійснення формально-логічних узагальнень, що уможлиблює формулювання загального висновку на основі аналізу окремих фактів та явищ. Метод дедукції використовувався для одержання проміжних (часткових) висновків на основі аналізу характеру загального процесу. Метод порівняльного аналізу використовувався при зіставленні тенденцій розвитку санаторно-курортного комплексу України та інших країн. Методи економічного аналізу застосовувались при виявленні тенденцій та закономірностей курортної діяльності з урахуванням ключових економічних трансформацій. Метод узагальнень експертних думок використовувався для осмислення та тлумачення результатів опитувань експертів і практиків з проблем побудови механізмів управління розвитком санаторно-курортного комплексу.

Дисертація Суботи М.В. за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам, містить вступ, три розділи, висновки, додатки та список використаних джерел. Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів.

Теоретико-методологічні засади роботи ґрунтуються на широкому огляді літературних джерел, що комплексно розкривають досліджувану проблему та дозволяють знайти нове наукове вирішення щодо економічного регулювання і соціального спрямування розвитку курортної діяльності, де належне місце відведено й науковим доробкам фахівців в даній сфері, зокрема науковим працям опонента (див. в списку літератури).

### ***3. Наукова новизна результатів дослідження***

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад економічного регулювання курортної діяльності та розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення її розвитку. Проведені дослідження дали змогу отримати такі наукові результати:

*вперше:*

- обґрунтовано науково-методичні засади систематизації інструментів державного регулювання розвитку курортної діяльності за ознакою суб'єктного впливу: інструменти, що впливають на формування попиту на курортні послуги (регулювання економічної активності споживачів); інструменти, що впливають на формування пропозиції на курортні послуги (регулювання економічної активності виробників); заходи регулювання загального та спеціального характеру, що пов'язані з підтримкою підприємництва, у тому числі у сфері курортного бізнесу, а також дбайливим використанням рекреаційних ресурсів та необхідністю їхнього збереження для майбутніх поколінь;

*удосконалено:*

- теоретико-методичні основи підходів до організації курортної діяльності як особливого виду соціально-економічної діяльності, яка генерує економічні, соціальні, екологічні ефекти, що на відміну від існуючих положень враховують соціально-економічну, лікувальну та природну (екологічну) складові курортної (санаторно-курортної) послуги;

- наукові положення про специфічні особливості курортної послуги як основного продукту курортної діяльності, що дозволило сформулювати рекомендації для проектування методичних підходів економічного оцінювання курортних ресурсів, а також внести пропозиції щодо посилення соціальної спрямованості курортної діяльності;

- методичні підходи до організації функціонування інституцій соціального страхування, які значною мірою впливають на формування платоспроможного попиту на курортні (санаторно-курортні) послуги, що передбачає доцільність впровадження в діяльність Фондів соціального страхування сучасних управлінських технологій на основі імплементації кращих міжнародних стандартів і матиме позитивний соціальний ефект у вигляді зниження захворюваності соціально вразливих груп населення, пришвидшення відновлення працездатності працюючих громадян, поліпшення показників відновлювального (реабілітаційного) лікування та ін.;

*дістали подальшого розвитку:*

- методичні положення організаційно-економічного механізму регулювання курортної діяльності, який на відміну від існуючих положень розглядається як система економічних відносин, що визначають загальний порядок провадження курортної діяльності на основі застосування (виконання) певних правил, приписів, процедур з метою досягнення пріоритетів та завдань державної політики у сфері розвитку курортів;

- наукові підходи до застосування програмно-цільового методу регулювання курортної діяльності, що дало змогу сформулювати пропозиції про доцільність розробки Державної цільової програми розвитку курортів із встановленням відповідних критеріїв економічної та соціальної результативності, а також розробити перелік невідкладних заходів, які мають бути реалізовані в рамках виконання вказаної програми;

- методичні рекомендації щодо посилення державного впливу на розвиток курортів і курортної діяльності, у тому числі шляхом подальшої детінізації курортної діяльності, запровадження автоматизованих технологій моніторингу діяльності курортних операторів та управління курортами, посилення контролю за дотриманням курортними операторами вимог законодавства про ціноутворення та охорону здоров'я, посилення соціальної спрямованості реформування санаторно-курортної сфери та ін.

Таким чином, отримані наукові результати і запропоновані напрями економічного регулювання розвитку курортної діяльності мають теоретичне та науково-прикладне значення, що дає можливість їх використання в науці та практиці.

#### ***4. Значущість результатів дослідження для науки і практики***

Отримані, сформовані та обґрунтовані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації сприяють вирішенню актуального завдання науково-прикладного характеру, що полягає у розробленні теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування та реалізації державної економічної політики розвитку санаторно-курортного комплексу, регулювання курортної діяльності, а також у сфері захисту прав та інтересів учасників ринку курортних послуг економічного регулювання розвитку курортної діяльності.

Окремі результати дослідження використані: Комітетом Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму (довідка № 180 від 03.08.2015) – під час проведення законопроектних робіт при доопрацюванні законодавчих актів з питань туризму і курортів, Науково-дослідним інститутом економічного розвитку (довідка № 343-12 від 15.05.2014 р.) – під час підготовки наукової доповіді «Реформування державної політики розвитку туризму і курортів», яку направлено до використання Верховній Раді України, ПрАТ «Укрпрофоздоровниця» (довідка №03-06/705 від 03.08.2015 р.) – надано пропозиції щодо удосконалення процедур закупівлі санаторно-курортних послуг за рахунок коштів фондів соціального страхування, а також з проблем підвищення ефективності управління дочірніми підприємствами, ДП «Клінічний санаторій «Хмільник» (довідка № 02-15/348 від 28.07.2015 р.) – надано пропозиції щодо підвищення економічної та соціальної ефективності діяльності з урахуванням наявного курортного потенціалу.

Теоретико-методичні та науково-практичні розробки, обґрунтовані в дисертаційному дослідженні, використовуються в навчальному процесі Подільським державним аграрно-технічним університетом (довідка № 75-14а-562 від 09.10.2015 р.), де розроблено пропозиції з удосконалення методичного забезпечення викладання економічних дисциплін.

### ***5. Повнота відображення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором дисертацій працях***

За результатами проведених досліджень опубліковано 6 наукових праць, з них 3 статі у вітчизняних фахових виданнях України, 2 у зарубіжних виданнях (що включено до міжнародної наукометричної бази даних). На основі наукових досліджень автором сформовано розділ монографії.

Положення роботи, наукові і практичні результати розкриті повністю. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Наведені публікації відображають основний зміст дисертації й одержані автором наукові результати.

Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є його науковим доробком. Особистий внесок дисертанта є достатнім. Автореферат дисертації за змістом і структурою відображає основні положення й результати дисертаційної роботи.

Структурна побудова дисертації Суботи М.В., стиль висловлення та подання матеріалу досліджень є логічними, послідовними та зв'язаними єдиною цільовою спрямованістю. Мова дисертації – лаконічна, термінологічно відповідає сучасним нормам, коректна та зрозуміла читачам і рецензентам.

## ***6. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації***

Головні положення дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені у авторефераті, зміст якого дозволяє зрозуміти основні ідеї виконаного дослідження. Зміст автореферату ідентичний з основними положеннями дисертації.

## ***7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи***

Високо оцінюючи результати дисертаційної роботи в цілому, необхідно висловити такі зауваження:

7.1. Автор в дисертації вказує, що слід розрізняти поняття «курорт (курортна територія)» та «рекреаційна територія». Рекреаційна територія – це територія, яка має певні лікувально-профілактичні фактори. Курорт – це рекреаційна територія, яка має певну технічну (технологічну) та організаційну інфраструктуру для надання курортних послуг (с. 19). Проте автор крім цього трактування не наводить взаємозв'язок та взаємовплив цих економічних термінів, зокрема як предмету дослідження.

7.2. В підрозділі 1.1 дисертант зазначає, що можна виділити три ключові функції курортної діяльності, зокрема економічну, до якої відносить відновлення працездатності споживача (с. 23 рис.1.1). Проте, як на нашу думку, бажано було розкрити в чому суть саме цієї функції та її значення.

7.3. В підрозділі 2.1 доцільно було виокремити регіональні особливості та більш аргументованіше підійти до оцінки їх впливу на функціонування і розвиток санаторно-курортної діяльності в Україні (с. 75-89), оскільки регіональні особливості виступають важливою детермінантою розвитку підприємницької діяльності.

7.4. В підрозділі 2.2 наведено основні економічні результати діяльності закладів санаторно-курортного господарства (за підсумком 2014 р.) в табл. 2.7 (с. 96). Однак економічний аналіз даних таблиці потребує доповнення та економічної аргументації.

7.5. В підрозділі 2.3 (с. 111-137) автором виокремлено окремі аспекти стану економічного регулювання розвитку санаторно-курортного комплексу, проте бажано було автору більш конкретно охарактеризувати сам механізм регулювання, його складові.

7.6. Проведені дослідження свідчать про перспективність розвитку санаторно-курортного комплексу в Україні (підрозділ 3.3 с. 182-213), проте пропонуючи стратегічні орієнтири розвитку курортної діяльності в контексті перспективних завдань соціально-економічної політики, автор залишив поза увагою таку складову розвитку санаторно-курортного комплексу як інвестиції.

## **8. Загальний висновок**

Зазначені у відгуку зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка є завершеним, логічно побудованим дослідженням, що має наукове й практичне значення, а отримані результати в достатній мірі обґрунтовані та достовірні.

Дисертаційна робота Суботи Миколи Васильовича «Економічне регулювання і соціальне спрямування розвитку курортної діяльності» містить розроблені теоретично-методичні положення та практичні рекомендації щодо економічного регулювання і соціального спрямування розвитку курортної діяльності. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

У цілому дисертація Суботи М.В., є самостійною завершеною науковою працею, у якій вирішується важлива наукова задача. Вибрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи виконано. Дисертаційна робота за ступенем наукової новизни, достовірністю наведених результатів дослідження та обґрунтованістю висновків, теоретичною та практичною цінністю, за обсягом, структурою, оформленням відповідає пп. 9, 11, 12 положення про «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013р., а її автор, Субота Микола Васильович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

### ***Офіційний опонент:***

Професор кафедри економіки  
та економічної безпеки  
Львівського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор економічних наук, професор

Васильчак С.В.